

راجی، محمد‌هادی، ۱۳۷۱-
دانشی حاج‌میرزای آندیشنده: راکاوی
بنیاده‌های نظری و اجتماعی آغاز تکلیبی در اندیشه و جایگاه /
تألیف و ترجمه محمد‌هادی راجی، سید امیررضا فتالی و با مقدمه
سید محمد رضا احمدی طباطبائی
تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۴۰۰
مشخصات نشر: ۲۶۷ تیراژی / شماره ۵- ۹۳۷- ۲۱۶- ۶۰۰- ۹۷۸
موضوع: آل شیخ، محمده ۱۸۹۲- ۱۹۶۹ م. / دانشی / وهابیه- حنفیاید
موضوع: دانش- نظری وهابیه / وهابیه- فتاوا / ژورنیسم- امور مالی
موضوع: راه تکالیسم- جنبه‌های مذهبی- اسلام / وهابیه- مریدان سعیدی
شماره افزوده فتالی سید امیررضا ۱۳۷۱- مشروح
شماره افزوده محمد‌هادی طباطبائی، سید محمد رضا ۱۳۶۶-
شماره افزوده دانشگاه امام صادق (ع)، دفتر نشر
رومبندی کنگره: ۶/ ۲۰۷/ ۲۶۲۷/ ۲۰۷/ ۲۶۲۷/ ۲۶۲۷
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۲۹۷۶/۸

تألیف و ترجمه:

محمد هادی راجی و سید امیررضا فغانی

با مقدمه دکتر سید محمد رضا احمدی طباطبائی (عضویت علمی دانشگاه امام صادق علیه السلام)

تألیف و ترجمه: محمد هادی راجی و سید امیر رضا فغانی
با مقدمه: دکتر سید محمد رضا احمدی طباطبائی
طراح جلد و مشاور هنری: رسول خسرو بیگی
ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام
چاپ و صحافی: سپیدان
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
شابک: ۹۶۷۸-۶۰۰۰-۹۶۷۸-۵
چاپ اول: ۱۴۰۰
قیمت: ۱/۱۰۰/۰۰۰ ریال

فروشگاه اینترنتی:
<https://press.isu.ac.ir>
E-mail: pub@isu.ac.ir

تمام حقوق محفوظ است. هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا ترجمه نیست. هیچ بخشی از جلد چاپ، نقاشی، رشتن یا آگهی دیگری، بدون مجوز ناشر انتشار فرستاده نمی‌شود. این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

تقديم به:

ساحت اول مظلوم عالم؛ پرچمدار مبارزه با افراط و تفریط

امیرمؤمنان علی علیه السلام

فهرست اجمالی

سخن ناشر	۱۵
مقدمه دکتر سیدمحمد رضا طباطبائی	۱۷
مقدمه مترجمان	۲۱
فصل اول: روش شناسی کنش افراطی	۲۷
فصل دوم: بررسی مبانی تأمین مالی افراط گرایی در اندیشه یوسف القرضاوی	۶۹
فصل سوم: ترجمه کتاب جذور الداعش (حسن بن فرحان مالکی)	۸۱
پیشگفتار نویسنده	۹۳
قسمت اول: بحث های مقدماتی؛ مفهوم عالم	۱۰۱
قسمت دوم: فتاوی و آراء مفتی اسبق محمد بن ابراهیم آل الشیخ	۱۴۳
قسمت سوم: مثال ها و تفصیل بحث فتاوا و آراء	۲۹۱
قسمت چهارم: فتواهای فردی	۳۲۷
سخن نویسنده کتاب ریشه های داعش در پایان کتاب	۳۴۵
برخی از منابع ذکر شده در کتاب جذور الداعش	۳۴۷
نمایه	۳۴۹

فهرست تفصیلی

۱۵.....	سخن ناشر
۱۷.....	مقدمه دکتر سیدمحمد رضا طباطبائی
۲۱.....	مقدمه مترجمان
۲۷.....	فصل اول: روش شناسی کنش افراطی.....
۲۷.....	مقدمه
۲۸.....	امنیت در فراسوی نظریه
۲۹.....	چهارچوب شناسی امنیت در عرصه بومی
۳۳.....	چهارچوب مفهومی
۳۳.....	امنیت
۳۴.....	اطلاعات
۳۵.....	نیاز
۳۶.....	چهارچوب نظری
۳۹.....	چهارچوب پیچیدگی
۴۴.....	۱. کالبدشکافی مفهوم پیچیده کنش
۴۴.....	۱-۱. تبارشناسی امنیت
۴۷.....	۲-۱. جایگاه فلسفه کنش
۵۲.....	۲. یافته های توصیفی
۵۲.....	۱-۲. تحلیل چرخه نیاز
۵۳.....	۲-۲. اسلام و رفع نیاز

۳	یافته‌های تحلیلی	۵۵
۳-۱	نیاز، امنیت و افراط	۵۵
۳-۲	تهدید مبتنی بر نیاز	۵۷
۳-۳	لایه‌های تأمینی در هدایت و ارضای نیاز	۵۸
۳-۴	الگوی سه‌گانه در کنش	۶۲
	جمع‌بندی	۶۳
	فهرست منابع و مآخذ	۶۶
فصل دوم: بررسی مبانی تأمین مالی افراط‌گرایی در اندیشه یوسف القرضاوی ۶۹		
	مقدمه	۶۹
	افراط‌گرایی یعنی چه؟	۷۳
	قلمرو دین در نگاه یوسف القرضاوی	۷۴
	زندگی و زمانه یوسف القرضاوی	۷۵
۱	دعوت به افراط‌گرایی در اندیشه قرضاوی	۷۷
۱-۱	تکفیر مسلمین	۷۷
۱-۲	افراط‌گرایی با عناوین جهاد با ظلم و منکر داخلی، دفاع از مستضعفین، آزادی دعوت، تأدیب ناقضان عهد و ایجاد صلح داخلی	۷۹
۲	روش‌های تأمین مالی تروریسم و افراط‌گرایی	۸۰
۲-۱	تأمین مالی از طریق دولت (پول شویی معکوس)	۸۰
۲-۲	تأمین مالی خصوصی به وسیله ابزارهای غیرقانونی	۸۱
۲-۳	تأمین مالی از راه فعالیت‌های قانونی	۸۱
۳	تأمین مالی نیروهای مجری اقدامات مبتنی بر افراط در اندیشه یوسف القرضاوی	۸۱
۳-۱	منابع اصلی تأمین مالی نیروهای نظامی مبتنی بر نوع عضویت	۸۳
۳-۲	منابع تأمین مالی افراط‌گرایی مبتنی بر انواع وجوه	۸۳
۴	بانک تقوا	۸۶
۵	مبارزه با تأمین مالی تروریسم	۸۶

۸۷.....	جمع‌بندی
۸۹.....	فهرست منابع و مآخذ
فصل سوم: ترجمه کتاب جذور الداعش (حسن بن فرحان مالکی)	
۹۳.....	پیشگفتار نویسنده.....
۱۰۱.....	قسمت اول: بحث‌های مقدماتی؛ مفهوم عالم.....
۱۰۱.....	مفهوم علماء
۱۰۳.....	جایگاه علمای عربستان سعودی در تعریف علمی از عالم کجاست؟.....
۱۰۳.....	قید اول: علماء فقط به معنای عالمان علوم شرعی
۱۰۴.....	قید دوم: علماء فقط به معنای عالمان در فقه و عقاید
۱۰۹.....	قید سوم: عالمان به معنای علماء فقه مذهب حنبلی و بررسی آن.....
۱۱۴.....	قید چهارم: عالمان به معنای علماء عقاید مسلمین و بررسی آن.....
۱۱۵.....	قید پنجم: عالمان به معنای علماء عقاید اهل سنت و بررسی آن
۱۱۸.....	قید ششم: عالمان به معنای علماء عقاید سلفیت و بررسی آن
۱۲۱.....	قید هفتم: عالمان صرفاً به معنای علماء عقاید حنبلیت
۱۲۳.....	قید هشتم: علماء صرفاً به معنای عالم بودن در اندیشه‌های حنبلی این تیمیه
۱۳۰.....	قید نهم: عالم صرفاً به معنای عالم در عقیده حنبلی از نوع تیمیه‌ای وهابی
۱۳۵.....	قید دهم: عالمان مذهب حنبلی از نوع تیمیه‌ای وهابی (سعودی)؟!.....
۱۳۹.....	دوره زمانی (۱۳۵۲-۱۴۲۷ هجری)
۱۴۰.....	قلمرو تحقیق
۱۴۳.....	قسمت دوم: فتاوی و آراء مفتی اسبق محمد بن ابراهیم آل‌الشیخ.....
۱۵۰.....	شواهد غلو در فتاوی شیخ ابن ابراهیم
۱۵۱.....	غلو در عقاید
۱۵۱.....	نخست: تکفیر و طرفداران آن
۲۱۰.....	دوم: احکام
۲۱۰.....	فتاوی تحمیل مذهب حنبلی

۲۲۸.....	تناقضات ابن ابراهیم.....
۲۴۰.....	نکات مثبت شیخ محمد بن ابراهیم.....
۲۵۸.....	بررسی ابن ابراهیم از دیدگاه سیاسی.....
۲۶۵.....	فتاوی و آراء مفتی دوم؛ شیخ بن باز.....
۲۶۷.....	بن باز و اعتدال!.....
۲۶۸.....	آثار شیخ بن باز.....
۲۶۹.....	عقاید در مجموعه آثار شیخ بن باز.....
۲۷۰.....	موضوعات توحیدی در آراء بن باز.....
۲۷۸.....	نصیحت‌ها.....
۲۷۸.....	جوابیه‌ها و ملاقات‌ها.....
۲۷۹.....	رابطه با دیگری.....
۲۸۰.....	موضوعات فرهنگی و سازمانی.....
۲۸۰.....	موضوعات علمی.....
۲۸۰.....	درباره جهاد و مجاهدین.....
۲۸۱.....	فتوا حول کروی نبودن زمین.....
۲۸۳.....	فتاوا و آراء دیگر عالمان.....
۲۸۴.....	نمونه این بحث (کتاب‌ها و تألیفات).....
۲۸۵.....	کیفیت آراء و افکار در این کتب.....
۲۸۸.....	کثرت کتب به معنی تنوع افکار نیست.....
۲۹۱.....	قسمت سوم: مثال‌ها و تفصیل بحث فتاوا و آراء.....
۲۹۱.....	مقدمه.....
۲۹۲.....	تأثیر تکفیر بر اعتبار عربستان سعودی.....
۲۹۴.....	مسئله فقط جبر شرایط سیاسی نیست بلکه گناهی در قبال دین است.....
۲۹۵.....	تراکم حاشیه‌ها اصل موضوع را تهدید می‌کند.....
۲۹۹.....	مضرات داخلی این رویکرد.....
۳۰۰.....	مسائل مبهم و رازآلود.....

فهرست مطالب □ ۱۱

تناقض مکتب	۳۰۰
اولاً: فتوای گروهی (فتوای هیئت دائمی)	۳۰۳
نمونه ۱: فتوای مبهم و رمزی درباره تکفیر!	۳۰۳
نمونه‌هایی برای نقد فتوا	۳۰۴
نمونه ۲: تکفیر دو سوم مسلمین!	۳۰۹
نمونه ۳: تکفیر نیمی از مسلمین!	۳۰۹
نمونه ۴: کودکان کفار ممکن است وارد جهنم شوند!	۳۱۰
نمونه ۵: هیئت از مبارزه با تکفیر بر حذر می‌دارد!	۳۱۰
نمونه ۶: تکفیر کشورهای مسلمانان و اینکه آن‌ها بلاد کفر هستند!	۳۱۲
نمونه ۷: تکفیر دیگر کشورهای مسلمانان و کفر بودن آن سرزمین‌ها	۳۱۲
نمونه ۸: هیئت افناپذیرفتن ملیت کشورهای عربی و غیره را حرام می‌داند	۳۱۳
نمونه ۹: حرام کردن دادخواهی از محاکم دولت‌های اسلامی و غیره	۳۱۳
نمونه ۱۰: حرمت وکالت مگر با شروطی	۳۱۳
نمونه ۱۱: تولی و تبری	۳۱۴
نمونه ۱۲: خطرناک‌ترین فاعده: کسی که کافر را تکفیر نکند کافر است!	۳۱۴
نمونه ۱۳: کافر بودن هر کس که به نامیدن یهود و مسیح به «اهل کتاب» اکتفا کند	۳۱۵
نمونه ۱۴: تکفیر و اهل بدعت شمردن و هشدار دادن	۳۱۶
نمونه ۱۵: حرام دانستن گشایش مدارس خارجی! و حرام دانستن اجاره دادن به مشغولین به این کار!	۳۱۶
نمونه ۱۶: گمراه و اهل بدعت دانستن اشاعره	۳۱۶
نمونه ۱۷: نماز پشت سر مشرک جائز نیست!	۳۱۶
نمونه ۱۸: ضروریات فهم شده از دین و نص صحیح!	۳۱۷
نمونه ۱۹: هیئت افتا حکم حرام بودن ذبح به مناسبت میلاد پیامبر (ﷺ) را صادر کرد و اعلام کرد که خوردن گوشت از این قربانی‌ها حرام است	۳۱۸
نمونه ۲۰: حرام بودن سفر به شام، مصر و عراق!	۳۱۹

- نمونه ۲۱: شرک بودن احترام به پرچم ۳۲۰
- نمونه ۲۲: حرام دانستن جشن گرفتن مناسبت‌های اسلامی! ۳۲۰
- نمونه ۲۳: حرام دانستن کارتون‌های اسلامی ۳۲۰
- نمونه ۲۴: حرام بودن درج عکس در کتاب‌های مدرسه حتی برای توصیف کیفیت وضو! ۳۲۱
- نمونه ۲۵: کارمند بانک ملعون است حتی اگر نگاهبان باشد! ۳۲۲
- نمونه ۲۶: حرام بودن نگیبانی از بانک‌ها! ۳۲۲
- نمونه ۲۷: حرام بودن اجاره دادن ملک به بانک‌ها! ۳۲۲
- نمونه ۲۸: حرام بودن اجاره دادن مغازه برای آرایشگری یا عکاسی! ۳۲۲
- نمونه ۲۹: حرام بودن اجاره دادن مغازه به خواروبارفروشی! ۳۲۲
- نمونه ۳۰: حرام بودن مشاهده مسابقات ورزشی! ۳۲۳
- نمونه ۳۱: حرام دانستن ازدواج با شیعه [در صورت انجام، واجب است فسخ شود چراکه آن‌ها مشرک‌اند!]. ۳۲۳
- نمونه ۳۲: درمان همسر لازم نیست! ۳۲۳
- نمونه ۳۳: بیمه ۳۲۳
- نمونه ۳۴: حرام دانستن فوتبال دستی! ۳۲۴
- نمونه ۳۵: حرام دانستن بازی پاسور و دومینو ۳۲۴
- نمونه ۳۶: حرام دانستن بازی پوکیه‌مون! ۳۲۴
- نمونه ۳۷: حرام دانستن فیلم کم‌دی «طاش ما طاش» ۳۲۴
- نمونه ۳۸: حرام دانستن بوسیدن قرآن! ۳۲۵
- نمونه ۳۹: شرک در مسجد‌النبی از هزار سال پیش! ۳۲۵
- نمونه ۴۰: حرام دانستن پوشیدن کفش پاشنه‌بلند برای زنان ۳۲۵
- جان کلام در باب فتوای هیئت دائمی ۳۲۶
- قسمت چهارم: فتوای فردی ۳۲۷**
- فتوای شیخ ابن جبرین ۳۲۷
- فتوای شیخ صالح الفوزان ۳۳۰

فهرست مطالب □ ۱۳

نمونه‌های تفصیلی از فتاوها و نظرات شیخ صالح الفوزان	۳۳۱
برخی از فتاوها و آرای شیخ «بن عثمان»	۳۳۳
نمونه‌هایی از فتاوی‌های شیخ بن عثمان	۳۳۳
برخی از فتاوها و نظرات شیخ «بکر ابوزید»	۳۳۹
فتاوها و نظرات شیخ «حمود التویجری»	۳۴۱
سخن نویسنده کتاب ریشه‌های داعش در پایان کتاب	۳۴۵
برخی از منابع ذکر شده در کتاب جذور الداعش	۳۴۷
نمایه	۳۴۹

فهرست شکل‌ها

شکل شماره ۱: الگوی تحلیلی پژوهش	۳۹
شکل شماره ۲: نمودار سیستم	۴۲
شکل شماره ۳: کاربردهای علوم شناختی در الگوی تحلیلی پژوهش	۵۱
شکل شماره ۴: چرخه تولید تهدید	۵۸
شکل شماره ۵: لایه‌های مختلف در تأمین شکل‌گیری و ارضای نیازها	۶۲
شکل شماره ۶: فرایند محتوایی	۷۳
شکل شماره ۷: منابع مالی جهاد	۸۴

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم، سوره مبارکه النمل / آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

رسالت و مأموریت دانشگاه امام صادق (علیه السلام) «تولید علوم انسانی اسلامی» و «تربیت نیروی درجه یک برای نظام» (که در راهبردهای ابلاغی مقام معظم رهبری مدظله تعیین شده) است. اثرپذیری علوم انسانی از مبانی معرفتی و نقش معارف اسلامی در تحول علوم انسانی، دانشگاه را بر آن داشت که به طراحی نو و بازمهندسی نظام آموزشی و پژوهشی جهت پاسخ‌گویی به نیازهای نوظهور انقلاب، نظام اسلامی و تربیت اسلامی به‌عنوان یک اصل محوری برای تحقق مأموریت خویش بپردازد و بر این باور است که علم توأم با تزکیه نفس می‌تواند هویت جامعه را متأثر در مسیر تعالی و رشد قرار دهد.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چهارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل‌ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهره‌مندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه

علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی. پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق (ع) در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم‌اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اساتید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام‌عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی. کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام، ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند. درک کاستی‌ها و اصلاح آن‌ها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت **مکتب علمی امام صادق (ع)** را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت (ان شاء الله).

مقدمه دکتر سید محمد رضا طباطبائی

باید توجه و تقطن داشت که کتباتی‌های معرفتی و خوانش‌های افراطی در ادیان و مذاهب مختلف در طول تاریخ بشر به اشکال گوناگونی وجود داشته است. ادیان الهی مانند یهودیت، مسیحیت و اسلام نیز از این قاعده معاف و مستثنی نبوده‌اند و مطالعه تاریخ ادیان مختلف اعم از ادیان توحیدی و ابراهیمی و ادیان غیرتوحیدی چگونگی پدیدار شدن اشکال افراطی جنبش‌هایی را بر مبنای سوء برداشت و یا تکیه بر پاره‌ای از آموزه‌های مصادر ادیان و عدم شناخت جامع از معارف و رهنمودهای ادیان مختلف را در حیات اجتماعی بشر در درازنای تاریخ آشکار می‌سازد. مقوله‌ای که پرداختن به آن خود نیازمند پژوهشی جداگانه است. در جهان اسلام نیز از همان بامداد اسلام با فاصله گرفتن از معارف اصیل اسلامی و سوء برداشت از برخی آیات قرآنی، انحراف و اعوجاج در گروه‌های کونه‌بین و حتی به ظاهر مقدس، اما خشک دماغ بروز کرد. این کج‌فهمی‌ها از معارف دینی و قرآنی به جنبش‌ها، جنگ‌ها، خونریزی‌ها و هم‌کیش‌کشی‌های نامطلوب منجر شد. اولین گروه افراطی و خطرناک و خطرناک‌ساز در تاریخ اسلام که منشأ انحراف آنان سوء برداشت از قرآن و تفسیر به رأی برخی آیات بدون توجه به روایات نبوی و سیره آن حضرت بود، خوارج بودند. خوارج با شعار «إن الحکم الله» در مقابل امام مسلمین و خلیفه مشروع اسلامی یعنی امیرالمؤمنین امام علی ابن ابی طالب (علیه السلام) ایستادند و حتی به ترور و فتک روی آوردند و جنگ نهروان را ناجوانمردانه بر امام

علی (علیه السلام) تحمیل کردند. این گروه که به مارقین معروفند اولین منحرّفین اعتقادی مهم در بامداد اسلام بودند که انحراف در عقیده باعث قیام و طغیان و اعلام جنگ بر علیه امام مشروع و مقبول مسلمانان؛ حضرت امیر (علیه السلام) شد، امام در مقابل شعار آنان فرمودند «کلمة حق یزاد بها الباطل». انحراف‌های اعتقادی ریشه اصلی افراط و تفریط از دیرباز در جهان اسلام و دیگر ادیان بزرگ مانند مسیحیت بوده است. راه اصلی مبارزه با افراط‌گرایی، مقابله با تفاسیر انحرافی و خطرناک از سوی گروه یا فرقه‌ها و یا مذاهب مختلف در جهان اسلام است. در دوران معاصر نیز این‌گونه تفاسیر نادرست در فهم قرآن و آموزه‌های دینی باعث ظهور گروه‌هایی افراط‌پیشه در عقیده و عمل در جهان اسلام و منطقه شده است.

اثر قلمی حاضر حاصل پژوهش یکی از متفکران معاصر اهل سنت که سال‌ها در کشور عربستان سعودی زندگی کرده، در مورد ریشه‌های فکری و عقیدتی پیدایش داعش به‌عنوان یک تفکر افراطی خطرناک در منطقه خاورمیانه است. این اثر که خوانش و پژوهشی بنیادی با رویکردی میدانی در مورد ریشه‌های پیدایش عقاید افراطی در بخشی از جهان اسلام در دوره معاصر است، توسط حسن بن فرحان مالکی نگاشته شده و در اختیار دانش پژوهان قرار گرفته است. اثر موصوف توسط دو تن از دانش پژوهان برجسته آقایان محمد هادی راجی (دانشجوی دوره دکتری علوم سیاسی) و سید امیر رضا فغانی (دانشجوی دوره کارشناسی ارشد پیوسته مدیریت) دانشگاه امام صادق (علیه السلام) به زبان فارسی برگردان شده و در اختیار پژوهشگران قرار گرفته است. مطالعه کتاب موصوف به خوبی نشان می‌دهد که فاصله گرفتن علماء اسلامی از معارف اهل بیت عصمت و طهارت که پیامبر اعظم و خاتم (صلی الله علیه و آله) تبعیت از آنان را در کنار قرآن مجید با رهنمود الهی و به منظور جلوگیری از اعوجاج و انحراف در امت اسلامی کلاً تأکید کردند و در مصادر عامه نیز منعکس شده، مهم‌ترین عامل در تفاسیر شاذ و خوانش‌های افراطی یا تفریطی از آموزه‌های اسلامی در درازنای تاریخ مسلمانان به‌ویژه در دوران معاصر بوده است. امید است با تمسک به حدیث نبوی شریف که در مصادر عامه

نیز به آن پرداخته شده، راه اصلی بیرون رفتن از افراطی‌گرایی و خوانش‌های غیرمعتدل و افراطی از آموزه‌های دینی فراهم گردد. منظور نگارنده حدیثی است که به تواتر از پیامبر خاتم (ﷺ) نقل شده و به حدیث ثقلین معروف است و رسول خاتم (ﷺ) در این حدیث طریق صحیح و صائب اخذ معارف دینی را پس از رحلت خویش به خوبی مشخص نموده‌اند و قرآن و عترت و اهل بیت (علیهم‌السلام) خویش را یگانه منبع اخذ معارف دینی و راه نجات و رستگاری امت اسلامی معرفی نموده‌اند. کتباتی‌های معرفتی از آموزه‌های اصیل اسلامی که پیامبر اعظم (ﷺ) معرفی نموده‌اند منشأ بحران‌های بی‌شماری در جهان اسلام از بامداد اسلام تاکنون بوده است و در دوره معاصر نیز با ورود اغراض سیاسی بیگانگان متأسفانه تشدید شده و تزیید یافته است. امید است دانشجویان و دانش‌پژوهان با مطالعه این اثر و آثار و پژوهش‌های مشابه، به ریشه‌های فکری و عقیدتی افراط‌گرایی مذهبی در جهان اسلام هر چه بیشتر اشراف یابند.

مقدمه مترجمان

افراط و تفريط به عنوان دو انحراف در ساحت عین و ذهن شناخته شده و از خصوصیات جاهل به حساب می‌آیند. امیرمؤمنان علی (علیه السلام) می‌فرماید: «لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطاً أَوْ مُفْرِطاً» نادان را نمی‌بینی، مگر در حال زیاده‌روی یا کم‌گذاردن (نهج البلاغه، حکمت ۷۰). اعتدال و حرکت در مسیر مستقیم از جمله اهداف عالی پیامبران و معصومین (علیهم السلام) بوده است که در راه آن بسی رنج و آزار را تحمل کرده‌اند. کتاب پیش‌رو به بررسی آراء علماء وهابیت و افراط‌گرایی این گروه پرداخته است که با انحراف از بنیادهای اخلاقی و معرفتی دین اسلام و آموزه‌های کریمانه نبوی، نقش مهمی در شکل‌گیری پدیده افراط و گروه‌های افراط‌گرایی همچون داعش داشته است. وهابیت به عنوان یک مذهب مستقل فکری محسوب می‌شود که در واقع نوع بدیعی از دین‌داری را تأسیس کرده و به تبع آن سبک زندگی متفاوتی از سایر مذاهب دینی را تبلیغ می‌کند. بخش عمده این کتاب در واقع دربردارنده ترجمه کتاب «جذور داعش قراءة فی تراث الوهابية و علماء السعودية» یا «نصيحة لشباب المسلمين في كشف غلو العلماء في المملكة العربية السعودية» اثر «حسن بن فرحان مالكي» است که نخستین بار در سال ۲۰۱۴ توسط انتشارات «دار المحجة البيضاء» در بیروت منتشر شد.

پایگاه تخصصی وهابیت‌پژوهی^۱ و جریان‌های سلفی در معرفی حسن بن فرحان مالکی^۱ این‌گونه آورده است:

وی از جمله اندیشمندان معاصر ساکن عربستان سعودی است که بازخوانی و نقد باورهای مسلم وهابیت، او را در ردیف نویسندگان پرحاشیه و بحث‌برانگیز سعودی قرار داده و مخالفت‌های جدی وهابیان را در پی داشته است. در بسیاری از پایگاه‌های وابسته به وهابیت «حسن فرحان» را با عناوین مختلفی همچون «لیبرال»، «تنویری»، «حوثی»، «زیدی»، «شیعی»، «ضال»، «مبتدع»، «ملحد» و... توصیف و طرد کرده‌اند و جوانان را از مطالعه آثار وی برحذر داشته‌اند. حسن بن فرحان مالکی در سال ۱۳۹۰ ه. ق. / ۱۹۶۹ م. در منطقه جنوبی جبال بنی مالک، ۱۵۰ کیلومتری جازان عربستان در خانواده‌ای حنبلی مذهب متولد شد. در سال ۱۴۱۲ ه. ق. موفق به دریافت مدرک کارشناسی اعلام (خبرنگاری) از دانشکده دعوت و اعلام دانشگاه محمد بن سعود شد. از همان زمان، همکاری با مراکز خبری، رسانه‌ای و فرهنگی را آغاز کرد و به نگارش کتاب و مقاله در مجلات یملمه، الرشق و روزنامه‌های الرياض و البلاد پرداخت و با مراکز خبری، رسانه‌ای و فرهنگی متعددی همچون تلویزیون سعودی، مجلة الشرق السعودية، اداره آموزش و پرورش و وزارت معارف سعودی همکاری کرد.

برخی از کتب حسن بن فرحان مالکی از این قرارند: «بیعة علی بن ابی طالب فی ضوء الروایات الصحیحة؛ نحو إنقاذ التاریخ الاسلامی؛ سلسلة نحو إنقاذ التاریخ الاسلامی الصحیبة والصحابة بین الاطلاق اللغوی والتخصیص الشرعی؛ سلسلة مع المعاصرین مع الشیخ عبدالله السعد؛ سلسلة مع المعاصرین مع سلیمان العلوان؛ سلسلة مع المعاصرین مع الدكتور سلیمان العوده؛ داعیة و لیس نبیاء؛ حریة الاعتقاد فی القرآن الکریم والسنة النبویة؛ نحو إنقاذ التاریخ الاسلامی؛

۱. برای مطالعه کامل این معرفی به پایگاه اینترنتی <http://alwahabiyah.com> مراجعه کنید. این مطلب برگرفته از مقالات مجله سراج منبر ۱۹ و به قلم محسن عبدالملکی و ابراهیم کاظمی می‌باشد. [تاریخ مشاهده: ۱۴۰۰/۹/۶].

المقدمة السياسية لفهم التاريخ؛ الصحة والصحة بين الاطلاق اللغوي والتخصيص الشرعي؛ وجود الله... الأسئلة المباحة والأسئلة المحرمة؛ لماذا هذه المكانة لابن تيمية؟؛ بحث في حقيقة إسلام معاوية؛ مراسم معاوية الأربعة وأثارها في الحديث والعقائد؛ سلسلة مثالب معاوية؛ حديث الديبلة.

دراثر حاضر که با عنوان داعشی‌ها چگونه می‌اندیشند؟؛ واکاوی بنیادهای نظری و اجتماعی افراط‌گرایی در اندیشه وهابیت ارائه شده، سعی شده است با ارائه ترجمه کتاب «جذور الداعش» مالکی، مخاطبین با آراء و افکار این نویسنده و همچنین با بنیان‌های افراط‌گرایی در نظریات وهابیت آشنا گردند. همچنین در این کتاب با افزودن مطالب بیشتری در قالب فصول و پاورقی‌ها سعی شده است تا چهارچوب نظری و محتوایی بحث از عمق بیشتری برخوردار شود. لازم به ذکر است ترجمه این کتاب؛ ترجمه تحت‌اللفظی همه متن کتاب نیست بلکه از ترجمه مفهومی و ارتباطی استفاده شده است و لذا تغییرات و تعدیل جزئی در کلمات، پسوندها، القاب و غیره به نحوی که متناقض با مراد نویسنده به روح کلی حاکم بر کتاب نباشد در ترجمه کتاب اعمال شده است.

در فصل اول کتاب سعی شده است تا با روش‌شناسی کنش افراطی گامی در تبیین ریشه‌های نظری افراط و تبیین بهتر این پدیده برداشته شود. این فصل در واقع به عنوان مطلب آغازین اثر حاضر در پی آن بوده است تا با تبیین روشمند به ارائه ابزاری برای درک بهتر پدیده افراط کمک کند. در فصل دوم به موضوع منابع مالی تروریسم پرداخته شده است. در این فصل با بررسی مبانی تأمین مالی افراط‌گرایی در اندیشه «یوسف القرضاوی» سعی شده تا به تبیین موضوع حمایت‌های مالی از افراط‌گرایی پرداخته شود. در فصل سوم نیز به ترجمه کتاب «جذور الداعش» حسن بن فرحان مالکی پرداخته شده است. در این فصل با اضافه کردن برخی از پاورقی‌ها، سعی شده است تا مخاطب شناخت بهتری نسبت به موضوعات مطروحه پیدا کند. در این بخش سعی شده است تا با افزودن برخی از مطالب در پانوشته‌های کتاب نسبت به تبیین انتقادی برخی از مطالب

آقای حسن بن فرحان مالکی مبادرت شود. این دسته از پانویشت‌ها که توسط مترجمین افزوده شده‌اند از منابع مختلفی آخذ شده‌اند از جمله سایت‌های ویکی‌فقه، ویکی‌شیعه و غیره که منابع آن در کنار مطالب ذکر شده مورد اشاره قرار گرفته است. بخش دیگری از پانویشت‌ها که توسط مترجمین افزوده شده‌اند مربوط به ترجمه برخی از عبارات و معادل‌های آن، بخشی از عبارات‌های عربی عین‌کتاب جذور‌الداعش، ترجمه‌های آیات و غیره است. بخش سوم پانویشت‌ها نیز مربوط به نویسنده کتاب جذور‌الداعش، جناب آقای حسن بن فرحان مالکی است و به توضیحات مورد نظر خود پرداخته‌ند. لازم به ذکر است در ترجمه بسیاری از آیات قرآن در این اثر از ترجمه فارسی آقای فولادوند استفاده شده است.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از همه بزرگوارانی که در به سرانجام رسیدن این اثر علمی مؤثر بودند کمال‌قدردانی و تشکر را به عمل آوریم. شروع فرایند ترجمه این اثر با پیشنهاد استاد گرامی، جناب حجت‌الاسلام والمسلمین حامد رحمت‌کاشانی میسر گشت که زحمت معرفی کتاب را انجام دادند. لذا برای ایشان آرزوی توفیقات بیشتر و از حسن نظرات ایشان کمال تشکر را داریم. از اساتید محترم جناب آقای دکتر اصغر افنخاری، جناب آقای دکتر علی خلیلی، جناب آقای دکتر ابراهیم برزگر، جناب آقای دکتر روح‌الله رازی‌بی و همچنین جناب آقای دکتر علیرضا افضل‌تشکر و قدردانی می‌کنیم که حق استادی را بر شاگردان خود به نحو احسن به انجام رساندند و با وجود ذی‌جودشان بهره‌های علمی ارزشمندی را در اختیارمان قرار دادند که در این کتاب نیز مؤثر قرار گرفت. از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر سیدمحمدرضا احمدی طباطبائی که گوهر تابناک علم و عمل را توأمان به همراه دارند و با مقدمه ارزشمند خود بر غنای اثر حاضر افزودند تشکر ویژه داریم. همچنین کمال‌قدردانی را از زحمات جناب آقای مهدی پیروفر که در پیشبرد و تکمیل این اثر علمی بسی مؤثر بودند و آقای محمد مسرور که زحمات ارزشمندی را در جریان به‌ثمر نشستن این کتاب انجام دادند به عمل می‌آوریم و از ایشان و از سایر اساتید و دوستانی که در تهیه این اثر علمی ما را یاری کردند

مقدمه مترجمان □ ۲۵

سپاسگزاریم، به امید روزی که پدیده شوم افراط و تفریط از جامعه انسانی دور شود و دنیایی زیباتر بر محوریت اسلام نبوی را شاهد باشیم که در آن گفتگو و اخلاق بر امور حکمفرما باشد.

جای بسی مسرت است که خوانندگان گرامی این اثر، نکات انتقادی، پیشنهادات و اصلاحات مدنظرشان را با ما در میان بگذارند.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

اردیبهشت ۱۴۰۰ - تهران
Mhr70@Chmail.ir

فصل اول: روش‌شناسی کنش افراطی^۱

محمدهادی راجی^۲

مقدمه

کنش و مبنای آن یکی از مهم‌ترین محورهای مطالعاتی پژوهشگران در حوزه‌های مختلف را تشکیل می‌دهد. فهم مبنای کنش در جوامع مختلف این امکان را برای مدیران جوامع فراهم می‌کند تا بتوانند امنیت جامعه را که در بستر مدیریت کنش‌های ذهنی و عینی به ثمر می‌نشیند به خوبی فراهم کنند. در واقع شناخت مبنای کنش این امکان را فراهم می‌آورد تا شناخت دقیق‌تری از ارکان حرکت جامعه داشته باشیم. اطلاعات و امنیت که دو مفهوم مهم در جوامع مدرن هستند و دارای رابطه دیالکتیکی و شبکه‌ای با هم می‌باشند نیازمند ترسیم این نقشه کلی از

۱. با تشکر از جناب آقای دکتر اصغر افتخاری که از نظرات ایشان در این نوشته بهره گرفته شده است و با تشکر ویژه از جناب آقای دکتر علی خلیلی که نویسنده طی سال‌ها از گفتگو با ایشان و همچنین از نظرات ارزشمند ایشان در موضوعات مختلف از جمله در طراحی و پیگیری مفهوم بنیادین نیاز و جایگاه آن و همچنین مباحث متعلق به آن در فرایند کنش‌های انسانی بهره‌ها برده و در این نوشته نیز بسیار مؤثر و محل رجوع بوده است.

۲. دانشجوی دوره دکتری جامعه‌شناسی سیاسی.

کنش و نقطه عزیمت آن هستند. مفاهیم دیگر وصفی و ساحتی مربوط به کنش از قبیل افراط‌گرایی و ذهن نیز می‌توانند در ذیل این نقشه کلی جای بگیرند. هر کدام از این مفاهیم و مناسبات تعاملی بین این مفاهیم از زوایای مختلفی مورد بحث قرار گرفته است. در این نوشتار سعی بر آن است مبتنی بر نظریات منشأ کنش، مفهوم امنیت، اطلاعات، کنش و افراط بررسی شود. شناخت منابع کنش‌ساز در انسان‌ها این امکان را به وجود می‌آورد که بتوان نسبت به پیش‌بینی و مدیریت این کنش‌ها اقدام کرد. از این‌رو مطالعات فلسفه کنش و منشأ کنش‌های انسانی یکی از موضوعات مهم به حساب می‌آید. در این راستا مفهوم بنیادین نیاز به عنوان اساسی‌ترین منشأ کنش‌های انسانی مورد مطالعه دانشمندان مختلفی از رشته‌های گوناگون قرار گرفته است. از آن‌رو که امنیت و ناامنی ناشی از کنش‌های ذهنی و عینی اعضای جامعه است، شناخت بستر شکل‌گیری نیازهای افراد و نوع بارش هدفمند اطلاعات در راستای کنترل فعال نیازها در جامعه هدف و کسب توانایی مدیریت، هدایت و ارضای آن‌ها مهم به نظر می‌رسد. در این تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای-اسنادی به گردآوری اطلاعات و همچنین با استفاده از رویکرد توصیفی و روش تحلیلی به پردازش داده‌های کیفی گردآوری شده پرداخته شده است. در این راستا با استفاده از مفهوم بنیادین نیاز به مبنای طرح‌ریزی الگوها و سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی و همچنین به لایه‌های امنیتی هدایت و ارضای نیاز در جامعه اشاره شده است که در صورت طراحی و به‌کارگیری مناسب آنها، بخش زیادی از شکل‌گیری آسیب (درونی) و متعاقب آن تهدید (بیرونی) جوامع کاسته خواهد شد و همچنین مدیریت چرخه کنش برای بازیگران مشخص‌تر خواهد بود.

امنیت در فراسوی نظریه

در همه ساحات اجتماعی حیات انسانی مسئله و مفهوم امنیت و تهدید نیز وجود دارد. با اینکه امنیت مفهومی است که از زمان حیات موجود زنده در روی کره زمین همواره مطمح‌نظر قرار داشته است اما در دوره مدرن در طبقه‌بندی‌های

مختلفی مورد مطالعه قرار گرفته است. نظریات مختلفی از قبیل نظرات رئالیستی، لیبرالیستی، مکتب کپنهاگ، مطالعات امنیتی جهان سوم، مطالعات فلسفی و تاریخی، مطالعات انتقادی، مطالعات امنیتی سازه‌انگاران و فراساختارگرایان و غیره در این زمینه ارائه شده که نظریات متنوع و مختلفی را دربر می‌گیرد و به‌طور کلی طیفی ترکیبی از تأکید بر امنیت عینی‌گرا و سخت‌افزارانه با مرجعیت دولتی تا امنیت‌های نرم و هویت‌گرا یا در نظر گرفتن اهمیت فرد را شامل می‌شود.^۱ امنیت و اطلاعات در دوران مدرن پساجنگ جهانی و در دوران پساجنگ سرد با تعاملات جدیدی روبه‌رو شد و همچنین با شیوع تفکر دولت، ملت به‌عنوان امری مهم و عینی که وظیفه مدیریت آن بر عهده دولت است خودنمایی کرد و پا به عرصه گذاشت به نحوی که مؤلفه‌های آن بیشتر در عرصه مادی رشد پیدا کرد. این مدل در جامعه اسلامی که غایت‌محور و آخرت‌گراست کارایی لازم و کافی را ندارد. امنیت و اطلاعات از جمله موضوعات راهبردی است که اندیشه‌گران مکاتب مختلف به آن توجه بسیار داشته‌اند و لذا شاهد ارایه طیف متنوعی از نظریات در این زمینه هستیم.^۲ این واقعیت که امنیت و اطلاعات در هر جامعه‌ای مبتنی بر قواعد معرفتی آن شناخته می‌شود؛ ما را به آنجا رهنمون می‌گرداند تا نسبت به تحلیل بومی این دو مفهوم متناسب با ساحت اندیشه اسلامی اهتمام ورزیم.

چهارچوب‌شناسی امنیت در عرصه بومی

در ایران بعد از انقلاب اسلامی، دین اسلام به‌مثابه دینی کامل و کارآمد به‌عنوان چهارچوب معرفت‌شناسی انسان و جامعه مدنظر قرار گرفت. گرچه انقلاب اسلامی به‌مثابه انقلابی فرهنگی، خواهان محوریت یافتن نظامی تکوینی و الهی در سیستم حیات بشری بوده اما در بدو تولد خود با تهدیدات سخت و عینی همراه

۱. برای مطالعه بیشتر در زمینه نظریه‌های امنیت رجوع شود به: عبدالله‌خانی، علی (بهمن ۱۳۹۲)، نظریه‌های امنیت، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

۲. برای مطالعه در زمینه نظریه‌های امنیت رجوع شود به: عبدالله‌خانی، همان.

بود که این کنش‌های تحریمی سخت‌افزارانه دشمنان، واکنش‌هایی از جنس سخت را در راستای دفاع از دایره وجودی جامعه و مردم طلب می‌کرد. به همین دلیل و دلایل مختلف دیگر، جنبه‌های غایت‌گرایی در مدل‌سازی‌های ایجابی مطابق با هنجارهای انقلاب در قالب طراحی و تجویز سیستم‌های امنیتی نرم و فلسفی آن با تهدیدات آبی و عینی روبه‌رو می‌شد که امکان مطالعه و پژوهش‌های راهبردی بر روی طراحی مدل‌های بومی و زمینه‌وند^۱ را با مانع روبه‌رو می‌کرد. حال بعد از گذشت بیش از چهار دهه از انقلاب اسلامی و با پیچیده‌تر شدن تهدیدات دشمنان در روند مدیریت منشأ کنش‌های انسانی و منابع شکل‌گیری نیازهای انسانی، بایسته است به طرح ایجابی مؤلفه‌های امنیتی مبتنی بر هنجارهای اصیل اسلامی پرداخت تا سیری از فرایندهای نظریه، ساختار، مدیریت و هدایت را مبتنی بر آبخش‌خورهای فطری و تکوینی ایجاد و به‌کارگیری کرد و الگوها و سازمان‌های امنیتی و اطلاعاتی نظریه‌محور را طراحی کرد که علاوه بر تمرکز روی نقاط مزیت بومی، موفق به دسترسی به سطوح عالی قدرت و کسب نصرت الهی شوند. در این راستا تهدیدات شناختی، جنگ‌های ترکیبی، تورسیم و افراط‌گری از جمله تهدیدات جدی به‌کار گرفته شده توسط دشمن علیه جمهوری اسلامی ایران بوده است. لذا با عنایت به جامعیت، فرازمانی و فرامکانی بودن اصول شریعت و فطرت سعی شده است به تبیین الگوی جدیدی از تحلیل اطلاعات و امنیت پرداخته شود. در طراحی الگوهای اطلاعاتی - امنیتی در یک جامعه معنا محور، بایسته است زوایای مختلف هنجاری جامعه هدف و نقاط مزیت آن را در نظر گرفت به نحوی که این الگوها هماهنگ با بوم ارزشی جامعه و متناسب با چهارچوب قدرت‌آفرین بومی باشند. شناخت منشأ کنش‌های انسانی به‌عنوان اصلی‌ترین عامل در ایجاد امنیت و ناامنی و توانایی کنترل و هدایت آن منشأ برای سازمان‌های امنیتی - اطلاعاتی به‌عنوان یک کلید طلایی در طرح‌ریزی سلبی و ایجابی مدل‌های امنیتی - اطلاعاتی به حساب می‌آید که شناخت و استفاده

درست از آن در موفقیت این نهادها تأثیر بسزایی دارد. شناخت و مدیریت مراحل شکل‌گیری نیاز در جامعه و شناخت و تنظیم لایه‌های مؤثر بر شکل‌گیری نیاز و نوع پاسخ‌گویی به آن علاوه بر سبک کردن وظیفه حاکمیت در هدایت و تأمین نیازها از شکل‌گیری لایه‌های آسیب و تهدید نیز خواهد کاست. در این راستا با توجه به اجتماعی شدن مفهوم امنیت و کنش، لازم است تا فرایندی اجتماعی و زمینه‌وند را برای شناخت این فرایند ارائه کرد. عدم طرح مفهوم اطلاعات و امنیت و نهادهای مربوط به آنها، مبتنی بر یک مفهوم بنیادین که اساسی‌ترین منشأ کنش‌ها و رفتارهای ذهنی و عملی انسان باشد، باعث عدم تسلط و مدیریت متمرکز بر منشأ رفتارهای انسانی خواهد شد و نهادهای ذکرشده با غفلت از این موضوع به جای شناخت نیازها و مدیریت آن‌ها و استفاده ایجابی و سلبی از مفهوم نیاز و مراحل شکل‌گیری آن باید همواره در حال تقابل با مراحل پس‌انیا باشند. به عبارت دیگر با شکل‌گیری نیاز و احساس نیاز ضدامنیتی در یک عامل ناامن‌کننده، این عامل به اقداماتی در جهت ارضای نیاز خود دست خواهد زد که اقدامات ضدامنیتی خواهد بود، اما نهادهای اطلاعاتی - امنیتی که از مراحل اصلی شکل‌گیری این اقدام غافل مانده بودند مجبورند در وضعیت کنونی با ابعاد به‌عینیت رسیده اقدام ضدامنیتی برخورد سلبی کنند و آن‌را به صورت مقطعی کنترل کنند. عدم شناخت و مدیریت مراحل شکل‌گیری نیاز در جامعه و لایه‌های مختلف هدایت و تأمین آن، علاوه بر سنگین کردن وظیفه حاکمیت در پاسخ‌گویی به آن‌ها باعث افزایش شکل‌گیری سطوح تهدید و متعاقب آن سطوح آسیب نیز خواهد شد. در این راستا غفلت از پارادایم‌های جدید امنیت در ابعاد اجتماعی و شناختی مانع تحقق و تدارک نظری و عملی در طراحی چهارچوب‌های نوین امنیتی خواهد بود.

ارائه چهارچوب تحلیلی امنیت و اطلاعات و میناشناسی کنش افراطی به‌مثابه هدف اصلی این نوشتار محسوب می‌شوند. همچنین ارائه مفهوم نیاز به‌مثابه منشأ کنش‌های انسانی و ارائه لایه‌های هفت‌گانه امنیتی و اطلاعاتی در

ذیل موضوع کنش از جمله اهداف فرعی این نوشتار محسوب می‌شوند که می‌توانند در راستای تکمیل موضوع اصلی کتاب در شناخت پدیده داعش، یاری‌کننده باشند. اینکه چهارچوب تحلیلی امنیت و اطلاعات کنش مبنای چگونه است؟ به عنوان پرسش اصلی این نوشتار محسوب می‌شود. همچنین اینکه جایگاه مفهوم بنیادین نیاز در تبیین مناسبات امنیت و اطلاعات چگونه است؟ و اینکه لایه‌های هفت‌گانه مؤثر بر کنش چه تأثیری در کارآمدی امنیتی و اطلاعاتی دارند؟ از جمله پرسش‌های فرعی این نوشتار محسوب می‌شوند. این نوشتار در صدد توسعه و پیشرفت چهارچوب‌های علمی الگوهای اطلاعاتی و امنیتی در تحلیل کنش و پردازش چهارچوب کنش مینا و نظریه‌محور می‌باشد. در این راستا الگوی مفهومی امنیت و اطلاعات مبتنی بر الگوی بنیادین توصیف شده در قالب مفهوم کنش (نیاز)، تحلیل و ارائه شده است.^۱ بر این اساس به بیان طرح کلی مسئله نیاز و مؤلفه‌های مفهومی مرتبط با آن اشاره شده و با در نظر گرفتن اهمیت مفهوم بنیادین نیاز به‌مثابه مهم‌ترین منشأ کنش‌های انسانی و با در نظر گرفتن لایه‌های مختلف مؤثر در شکل‌گیری، هدایت و پاسخ‌گویی نیازها به ارائه الگوی مدنظر در اطلاعات و امنیت پرداخته شده است به نحوی که بتواند اهداف اصلی کتاب پیش‌رو را تکمیل نماید.

۱. داده‌های گردآوری شده در این اثر کیفی می‌باشند. روش تحلیل داده‌های کیفی تا حدی مربوط به شیوه نظری و ابداعی خود نویسنده است. (به اعتقاد تیلور و باگدان «علت اینکه بسیاری از مردم تحلیل داده‌های کیفی را دشوار می‌یابند این است که این تحلیل یک فرایند مکانیکی یا فنی نیست، بلکه فرایندی از استدلال استقرایی، تأمل و نظریه‌پردازی است. کوپین پتن نیز فرایند تبدیل داده‌های کیفی خام به یافته‌ها را نوعی ترکیب تحلیلی پیچیده و چندوجهی از علم روش‌مند، هنر خلاق و تفکر شخصی می‌داند. به اعتقاد او هیچ فرمول مشخص یا دستورالعمل صریح برای تحلیل داده‌های کیفی موجود نیست و تنها چیزی که وجود دارد، اصول راهنمای کلی است) (سیدامامی، ۱۳۹۱: ۴۶۴).

چهارچوب مفهومی

امنیت

«اصل واحد در ماده (امن) به معنای امنیت و آرامش و رفع ترس و وحشت و اضطراب است» (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج: ۱، ۱۵۰). «کتاب العین» در ذیل همین ماده به مفهوم ضد ترس بودن امنیت اشاره دارد و در «المفردات فی غریب القرآن» نیز مفهوم آرامش و زوال ترس مورد اشاره قرار گرفته است.^۲ «در زبان انگلیسی این مفهوم از واژه لاتین Securitas از ریشه Securus مشتق شده که به معنای رهایی از «ترس» یا «نگرانی»^۳ و یا «آمان»^۴، «اطمینان»^۵، «حفاظت»^۶ و «صیانت»^۷ به کار رفته است» (افتخاری، ۱۳۹۲: ۵۶-۵۷ به نقل از Guralink). یکی از مهم‌ترین تقسیم‌بندی‌ها در تعاریف صورت‌گرفته از امنیت، تقسیم‌بندی دوگانه از امنیت با تعاریف ایجابی و سلبی است. یکی از تعاریفی که در ذیل عنوان تعاریف ایجابی امنیت می‌توان به آن اشاره کرد این تعریف است:^۸ «مفهوم امنیت، مرکب از چندین ارزش ملی است که عبارت‌اند از: پاسداری از بقای سیاسی و سرزمین و کشور، تضمین بقای ارگانیک آن، ایجاد شرایط لازم برای رفاه اقتصادی و تأمین و حفظ هماهنگی میان اقوام و طوایف درون کشور» (همتیان، ۱۳۹۲: ۳۳). در تعاریف سلبی از امنیت هم می‌توان به این تعریف از «آرنولد ولفرز» اشاره کرد: «امنیت در معنای عینی یعنی فقدان تهدید نسبت به ارزش‌های کسب شده و در معنای ذهنی یعنی فقدان هراس از اینکه ارزش‌های مزبور مورد حمله قرار

۱. الأمن: ضد الخوف (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج: ۸، ۳۸۸)

۲. أصل الأمن: طمأنينة النفس وزوال الخوف (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ۹۰)

3. Fear or anxiety
4. Safty
5. Certainty
6. Protection
7. Defense

۸. برای مطالعه اصل نظریه و گفتمان امنیت سلبی و ایجابی رجوع کنید به: افتخاری، اصغر (۱۳۹۱)، امنیت، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).